

ANNIBALE BUGNINI

(1912.-1982.)

I n m e m o r i a m

Božja ga je Providnost neobično milovala i ujedno kušala. U povijesti mu je suvremene Crkve, naročito na njezinom liturgijskom polju, osigurano posebno odlično mjesto. Bilo mu je dano da tu bude jedan od najistaknutijih djelatnika koji će s mnogim drugima pripraviti izvanredno uspješnu Shemu o svetoj liturgiji za II. vat. sabor i zatim da najviše sudjeluje na provođanju toga prvog i dobrano ostvarenoga saborskog dokumenta.

Kao svećenik-redovnik Družbe misionara (CM, lazarista) postao je suradnik i skoro zatim urednik najstarije liturgijske revije »Ephemerides liturgicae« koju izdaje njegova Družba u Rimu. Postdiplomski je studij obavio na papinskom Institutu starokršćanske arheologije u Rimu, tada jedinom zavodu na kojemu se potanje i dublje obrađivala liturgika. U ono je vrijeme tu katedru vodio čuveni liturgist Kunibert Mohlberg OSB koji je stanovao kod lazarista i tako još više utjecao na našega mladog zaljubljenika u liturgiju i sve više razmahanu liturgijsku obnovu.

Na taj se način Bugnini brzo osposobio za profesora liturgike na papinskoj Lateranskoj univerzi i još nekim zavodima u Rimu. Plod je toga zanimanja i rada bilo njegovo djelo koje se u 2 sveska uvelike proširilo po svijetu »Dokumenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia«. Autoru je dakle bilo najviše do toga da slušači uz povijesne izvore upoznaju i suvremene liturgijske dokumente. Ujedno se neumorni Bugnini isticao u Zboru papinskih ceremonista i uskoro im postao predvodnikom.

Stručna sprema i izvanredna sposobnost organiziranja preporučile su ga da je imenovan za tajnika pripravne saborske Komisije za liturgiju. Pod vodstvom kard. Cicognanija, koji ga je veoma cijenio, za taj su divan i odgovoran posao okupljeni najsposobniji liturgisti i pastoralisti iz cijeloga katoličkog svijeta, među njima i naš dr. Dragutin Kniewald. Po općem su pripremanju pripremili prvu i najbolje sastavljenu Shemu za Sabor. U njoj se nisu samo odrazila sva dostignuća najnovije liturgijske znanosti već i vrlo napredni pogledi njezine suvremene obnove.

No, ti su glasovi oduševljenih stručnjaka bili za mnoge dotada nečuveni pa je već gotova liturgijska shema naišla na nerazumijevanje nekih članova predsaborske Centralne komisije. Netko je morao platiti tako snažan prodor liturgijske obnove u Crkvi. Došlo je čak do toga da je Bugnini, kao glavni organizator te komisije, bio uklonjen s Lateranske univerze, a zatim nije postao, kako se očekivalo, ni tajnikom saborske Komisije za svetu liturgiju. Za predanog su radnika liturgijske obnove to bili vrlo teški udarci koje je on strpljivo i mučke podnio.

Veliku mu je zadovoljštinu brzo pružilo samo koncilsko raspravljanje o »njegovoj« liturgijskoj Shemi koju su ugledni saborski oci oduševljeno po-

zdravljali u sve većem i većem broju. I za Bugninja je bio najradosniji dan kada je Sabor, na kraju svoga II. zasjedanja g. 1963, skoro svim glasovima, uz male izmjene, prihvatio, predloženu liturgijsku konstituciju koja je postala prvi i jedan od temeljnih dokumenata II. vat. sabora. Ponajviše zaslugom liturgijske komisije, u kojoj je bio i naš biskup A. Pichler, na Saboru su razmjerno lako prošle i vrlo napredne načelne i praktične točke o većoj uporabi živog jezika u liturgiji, o koncelebraciji, o pričesti pod obje prilike i sl. Bili su to već zreli plodovi suvremene liturgijske obnove koje je još trebalo podijeliti čitavom Božjem narodu.

Tada je tako svetu i dragu mu stvar uzeo u svoje ruke providencijalni papa Pavao VI. i odmah ustanovio »Vijeće za provedbu liturgijske konstitucije«. Na čelo mu je postavio od cijeloga svjetskog episkopata cijenjenog kard. J. Lercara, a za tajnika je »iz ropotarnice« izveo upravo A. Bugninja. Sada su se našli pravi ljudi na pravom mjestu. Nije ovdje mjesto da se iznosi sav rad toga Vijeća, već je dosta spomenuti njegov desetogodišnji epohalni plod: obnovljene su i izdane sve nove liturgijske knjige (misal, časoslov, priručnici za sve sakramente i najvažnije sakramentale).

Dok je pri kraju toga ogromnog posla kard. Lercaro ostavio svoje predsjedničko mjesto u Vijeću, Bugnini je ne samo ostao nego i postao sekretarom nove Kongregacije za bogoštovlje koja je naslijedila ulogu i rad privremenog Vijeća. Po općem se priznanju upravo tu mons. Bugnini iskazao kao izvanredno sposoban organizator, priznat i neobično cijenjen od liturgista, bibličara i pastoralista čitavoga kršćanskog svijeta. U njemu se kao utjelovio rimski organizatorski genij koji su s uvažavanjem slijedili ne samo romanski već i germanski stručnjaci, okupljeni u četrdesetak komisija spomenutog Vijeća. One su, ponajviše njegovim nastojanjima i upornošću, izradile priručnike i knjige za dosada najveću liturgijsku reformu u povijesti naše Crkve. S pravom je više puta istaknuto da je Bugnini bio duša i animator te reforme.

Svako je ljudsko djelo nesavršeno pa se može prigovoriti i ponekom njezinom rješenju, ali svi dobronamjerni moraju priznati da je izvedena s dotada neviđenom stručnošću i neopisivom ljubavlju prema Božjem narodu i liturgiji kao najvećem daru što ga je nebo dalo i neprestano daje zemlji. Tek kada se posvuda provedu sve zamisli i mogućnosti što ih, na temelju konstitucije »Sacrosanctum concilium« i njezinoga daljnjega prirodnog razvoja, pružaju obnovljene liturgijske knjige moći će se ispravno prosuditi svi njihovi dalekosežni vidici i dometi. Svakako smo, naročito kod nas koji smo imali veće mogućnosti od mnogih drugih, još daleko od svih njihovih ostvarenja i njegova neprestanog pomlađivanja i produblivanja.

Bilo je moguće izdati takve knjige i u tako malo vremena, jer se kao životvorna kopčica između Vijeća, dotično Kongregacije za bogoštovlje, i pape Pavla VI. nalazio upravo mons. A. Bugnini koji je u međuvremenu postao naslovnim nadbiskupom. No, to mu je posredničko mjesto prouzrokovalo neshvaćanje, da se ne reče i valjda nesvjesno zaviđanje, nekih uplivnih vatikanskih krugova. Bilo je poznato da Pavao VI — »koji je htio pregledati svaki redak novih liturgijskih knjiga« (izjava A. B.) — svakog utorka popodne prima tajnika te kongregacije u vrlo dugotrajnu audijenciju, dok je sam njezin tadanji prefekt morao tjednima čekati da ga papa primi. Nije se tome čuditi kad je Pavao VI. znao zašto mu kardinal dolazi. Radilo se o veoma periferičnom pitanju, o primanju svete pričesti na ruku, za koju je kardinal mislio da je mora svakako sprječiti. Kad se taj pred papom na koljenima i sklopljenim rukama pozivao na pisma što ih prima u tom smislu, Pavao VI. mu je — kako je sam pričao — dobrodušno umirio savjest riječima: Eminenco, ja ih primam mnogo više, ne brinite se«. I prevagnulo je jedino is-

pravno rješenje: odluka je o tom predmetu prepuštena svakoj biskupskoj konferenciji. Takvo je stanovište bilo Bugniniju u svemu njegovu radu najviše na srcu.

No, u takvoj je naprednoj zauzetosti pomalo nailazio na sve veće i dublje suprotstavljanje sa strane nekih kurijalnih krugova. Sam se još više izložio kada je, nakon što su izdane liturgijske knjige, napisao i obrazložio svoje stanovište. Time je bio obavljen samo prvi dio posla, a u slijedećem je deceniju valjalo sve te obrede i tekstove uklopiti i prilagoditi geniju svakoga pojedinog naroda, dakako uz čuvanje bitnih oznaka rimokatoličkog obreda. Poslije toga je Bugninijeva članka potpisanome jedan visoki crkveni dostojanstvenik rekao sa stanovitim ogorčenjem: »Bugnini udovoljava svemu što mu koji biskup iz misije zatraži.« Kao da je zadaća centralnih ureda da u prvom redu koče...

Sve veću nelagodnost prema sebi Bugnini, uvjeren u ispravnost svojih pogleda, nije smirivao nego je još više izazivao kada je pisao svoje vrlo zapažene glose za »Notitiae«, od njega ustanovljenom i vođenom glasilu Kongregacije za bogoštovlje. U njima je vrlo odlučno nastupao prema onima s desne i drugima s lijeve. Tako se npr. u pitanjima novog Časoslova otvoreno izjasnio kako se njegove riječi ne moraju izgovarati i vidljivim micanjem usana, kako su do tada tvrdili probati auctores; ali je s druge strane odlučno naglašavao kako se varaju oni koji misle da Časoslov, barem u svojim glavnim dijelovima, za svećenike više nije onoliko obvezatan koliko je bio prije Koncila.

Takva su i slična stanovišta, osobito još uz protivljenje nekih ceremonista pojednostavljenju papinskog ceremonijala, spremala mons. Bugniniju najveću zapravo životnu kušnju. Dočekao ju je mirno, što je pokazao kada je potpisanome u tim danima rekao: »Spreman sam za liturgijsku obnovu ponovno andare in esilio.« Doživio ga je doslovno. Veliki je papa Pavao VI. tada još jedanput pokazao kako mu je najviše do mira u Crkvi, pa je ljeti god. 1975. ukinuo »svoju« Kongregaciju za bogoštovlje, dotično ju priključio kao drugi ogranak starijoj ali manje obuhvatnoj, juridički usmjerenoj i vođenoj, Kongregaciji za sakramente, kojoj je dodan naslov: i za bogoštovlje.

Kod te je operacije, koja je bolno odjeknula u dušama velike većine suvremenih liturgičara, mons. Bugnini ostao »izvan igre«. Ne samo on nego je pomalo uklonjena i cijela njegova ekipa. Saznalo se da je tada u Rim stizalo mnogo prosvjeda, naročito iz Njemačke i Sjeverne Amerike gdje je Bugnini imao mnogo odličnih prijatelja i suradnika. Prosvjedi su bili tako brojni i kad nisu jenjavali, Pavao VI. je mislio kako je, opet propter bonum pacis, najbolje mons. Bugninija poslati za nuncija u daleki Iran.

Prokušani je i poslušni bojovnik i to podnio junački, dok su se neki zlurado izražavali da će tamo svoju ljubav za inkulturaciju pokazati proučavanjem stare iranske kulture. Iz Irana se malo javljao, pogotovo kad je mjesto svrgnutog šaha došao Homeini koji nije prekinuo diplomatske veze s Vatikanom iako je žučljivo napadao Papu i sve što je papinsko. Nuncij se našao u još težem položaju kad je morao, koliko je smio, tješiti i duhovno pomagati u Teheranu zarobljene američke diplomate koji su kasnije listom izjavili da će mu ostati zauvijek harni.

Prijatelji su očekivali da će se mons. Bugnini kadli-tadli vratiti iz egzila pogotovo kad se vidjelo da bez njega ne dolaze na svijet ni dugo pripremani novi Obrednik, drugi Lekcionar za Časoslov, ispravljeni Martirologij itd. Mjesto stalnog povratka dalekog nuncija nadošla je teška bolest i eto 3. srpnja ove godine njegov prijelaz u nebesku liturgiju. Ona je već na zemlji bila njegova najveća radost koju je izrazio i u svom nadbiskupskom geslu

biblijskim riječima koje se u novoj liturgiji više puta čuju: »Radost je Gospodnja naša snaga«. Tko god je imalo kontaktirao s dragim pokojnikom zna koliko je njegovo trajno dobro raspoloženje i sa svakim ljubazno ophođenje bilo svojstveno toj duboko crkvenoj i liturgijskoj duši.

Ostavio nas je A. Bugnini, ali je u Crkvi ostalo djelo koje je dobrim dijelom njegovo. Nije dovršeno niti će se dovršiti do kraja zemaljskih eona, pa neka nam odozgo ispriši što više onih koji će u svim katoličkim narodima poznavati, ljubiti i proživljavati našu svetu liturgiju, ako ne kao on, bar poput njega. Onda će ona, uza sve prilike i neprilike, napredovati i životvorno rasti onako kako je rasla u njemu i on u njoj.

S tim u vezi neka je potpisano me dozvoljeno još spomenuti što ga je u njegovim očima činilo i čini najvećim. Pri kraju mu je prošlog rata, kao supolazniku istog Instituta i već tada savjetniku Kongregacije za obrede, preporučio neka ondje imaju više obzira i shvaćanja za naše staroslavensko bogoslužje. Ljubezno mu je, ali i značajno, Bugnini rekao: »Da si ti na tom mjestu, mislio bi i postupao kao svi mi ondje.« Potpisani se nije mogao složiti s tim riječima iz kojih se vidjelo koliko je njegov dragi znanac još navezan na ta već tada zastarjela shvaćanja. Njeova se zato veličina sastoji po svoj prilici najviše u tome što se znao tih shvaćanja sve više oslobađati i toliko ih se osloboditi da je mogao u suvremenoj liturgijskoj obnovi tako uspješno odigrati, uz mnoge druge, svoju zaista povijesnu ulogu. Liturgija je život Crkve i stvarno je proživljava i promiče samo onaj koji s njom i po njoj neprestano raste.

Martin Kirigin

LITURGIJA, DUHOVNOST, KULTURE

OSVRT NA 29. LITURGIJSKI TJEDAN U PARIZU

U radničkoj četvrti Pariza, 19. okrug, sačuvala se na jednom brežuljku usred visokih kuća drvena crkva, koja potječe iz sredine 19. stoljeća. Ona je od sredine 19. st. pa do I. svjetskog rata bila središte njemačke evangeličke radničke organizacije. Njezin je inicijator bio mladi pastor Friedrich von Bodelschwingh. Od 1924. g. u zgradama nekadašnje župe našli su prebivalište za svoj novoosnovani Teološki institut ruski emigranti, koji su poslije oktobarske revolucije došli u velikom broju u Pariz. Institut sv. Sergija izobrazava otada svećenike i laike teologe za pravoslavne inozemne zajednice. Među profesore Instituta brojili su se i broje se znameniti teolozi, kao npr. S. Bulgakov, N. Afanas'ev, P. Evdokimov i B. Bobrinskoy.

Centar dijaloga

Manje genius loci a više teološki i povijesni razvoj pravoslavlja u tuđini učiniše Institut poslije II. svjetskog rata središtem ekumenskog dijaloga. Znatan udio u tome imaju Liturgijski studijski tjedni koji se održavaju svake godine od 1953. od početka u suradnji s benediktinskim samostanima Mont-César i Chevetogne, koji su belgijski centri liturgijske i ekumenske obnove. Na osnovi jakih učestvovanja vrsnih katoličkih liturgičara konferencije su